

**ZADNJI ODPOR
ALI
ISKANJE LEPE HELENE**

Vid Pečjak

DEBORA

Ljubljana, 2007

SPREMNA BESEDA

Če je vse leposlovje res mogoče približati enemu od dveh velikih antičnih epov, na dramatičnem spopadu zasnovani Iliadi ali na epskem potopisnem nizu temelječi Odiseji, potem je *Zadnji odpor* Vida Pečjaka bližje drugemu zgledu. Skupina beguncev iz propadajočega mesta skuša najti boljše možnosti preživetja na kakem drugem delu vse bolj negostoljubnega planeta. V to, vsakogar zadevajočo problematiko z družbenimi razsežnostmi, vdela pisatelj, kot zlatar v kovinsko podlago dragocen kristal, intimno pripoved, ljubezensko zgodbo pripovedovalca – avtor se je skril v lik univerzitetnega profesorja Nagla – do lepe Helene. Pripoved na prvi ravni poteka kot potopis skozi ekološko in v vsakem pogledu razvrednoteno pokrajino, na drugi pa kot zgodba hrepenenja, ki se zato hkrati z izpolnitvijo tudi konča. Ker se dogaja v prihodnosti, spada to delo v znanstveno fantastiko, vendar pa ga ta oznaka – zaradi velike

pestrosti na tem področju – komaj kaj bolj približa bralcem.

Komaj smo zgornje opredelitve določili, pa se jim moramo že odpovedati. Utopija v klasičnih primerih pomeni iskanje najboljšega, naravnost idealnega mesta, v Pečjakovem besedilu pa gre za mnogo skromnejše pričakovanje, za vsaj začasno zatočišče pred dokončnim uničenjem vsega živega. Pisatelj to še poudari, ko začetek zgodbe postavi v polis z imenom Utopija, nato pa se vrstijo sama mrtva mesta. Tako gre, bolj kot za utopijo zaradi napačno umeščenega cilja. Podobno je z ljubezensko zgodbo. Ko bi vsaj na tej ravni pričakovali srečen konec, se vse hrepenenje po ljubezenski izpolnitvi tragično konča.

Tako kot druga znanstvenofantastična dela tudi pričujoče računa na bralčevo spoznanje, da so v neko prihodnost odmaknjene zadeve prisotne že v našem času ali pa še bodo, če bo človeštvo nadaljevalo s svojim ravnanjem. Uničevanje nenadomestljivih zemeljskih virov in za življenje nujnih pogojev v okolju je privedlo – in to najprej v najbolj razvitih deželah – do tega, da je smrti že več kot rojstev in so demografski kazalci obrnjeni navzdol. Ljudje pa, namesto da bi se zavzeli za temeljite spremembe, vztrajajo pri dosedanjih navadah, kot da ne bo nikoli konec potrošniškega paradiža. Veliki sistemi, v katerih je prisotne tudi veliko pameti in znanja, jih v takšnem stanju še vzdržujejo: od politike do šolstva, od javnih občil do tehnike in znanosti. Slednja je v 19. in 20. stoletju za vse hujše materialne in tudi duhovne probleme

obljubljala učinkovite rešitve, ki bodo vodile k večjemu blagostanju in družbeni pravičnosti. Toda od vseh teh obljub je ostala le iluzija; če jo komu zmanjkuje, pa naj si nastalo praznino zapolni s takšnim ali drugačnim omamljanjem, s kopičenjem materialnega bogastva, družbenim vplivom, potrošništvom, adrenalinskimi športi, seksom vseh vrst kot nadomestkom za ljubezen ter s kemičnimi sredstvi in virtualno resničnostjo. Če tudi to ne zaleže, bo svoje naredila takšna ali drugačna oblika nasilja drugega nad drugim in nad samim seboj.

Ali je beseda o sedanjem stanju ali o prihodnosti, se bo ob branju teh vrstic, in še bolj Pečjakovega dela vprašal ta ali oni posameznik. In se bo poglobil v zgodbo o mestu duhov, o praznih obljubah kot možni rešitvi iz sedanjih težav, pa tudi prihodnjih – dokler te prihodnosti še kaj bo. Pečjakova pripoved se odvija približno tako daleč v prihodnosti, kolikor je od nas odmaknjena v preteklost toliko obetajoča neolitska revolucija, ki je prinesla poljedelstvo, živinorejo in stalno naselitev, v nadaljevanju pa pismenost ter kovine. Avtor opisuje razmere, ko je tehnika postala ekološko neobvladljiva kombinacija starega in novega, znanost pa predvsem sredstvo za osebno uveljavljanje raziskovalcev, ki se malo ali nič ne menijo za potrebe in varnost skupnosti. Da bi prikrili svoje neuspehe, ki se kažejo samo na področju ekologije, prirejajo kongres za kongresom, a ostaja pri besedah, do akcije in razvoja v pozitivno smer pa ne pride. Podobno stanje je

v medicini, ki obljublja povprečno starost sto petdeset let in več, toda veliko je razlogov za mnogo zgodnejše umiranje, če ne zaradi nesreč in bolezni, pa zaradi naraščajočega nihilizma, ki pod pretvezo najbolj svobodne izmed vseh rešitev vodi v samomor.

Še posebej zaskrbljujoč je odnos politike in znanosti (medicine) do žensk. Po družbeni izenačitvi se ženska gibanja nadaljujejo, ponekod – tako vsaj prikazuje znanstvena fantastika – vse do odstranitve moških (Pečjak opisuje takšen primer, vendar pove, da to ni rešilo problemov.). Medicina je razvila tablete za strast, umetno oploditev, z lepotnimi operacijami ter drugimi klasičnimi in genetskimi posegi pa je ženske spremenila v nekakšne willendorfske Venere. Tako preoblikovane profesorju Naglu niso všeč, zato se ob prvi priložnosti zagleda v žensko, katere telo ustreza razmerju po klasičnih merilih lepote. Iskanje te ženske in dolgotrajno hrepenenje po njej okrepi njegovo čustveno navezanost in spolni privlačnosti doda globlji erotični pomen.

Pečjakova prihodnost je, po pisateljevi navedbi, deset tisoč let oddaljena od začetka borbe za preživetje človeštva. Ker pa je ta borba stara toliko kot človeštvo, nam ta podatek ne pomeni veliko, pa tudi pomemben ni. Smo v fazi hitrega izumiranja civilizacije. Na svetu je manj kot deset mest, to število pa se hitro zmanjšuje. Mesto Utopija, v katerem se zgodba začne, ima po tisoč sto letih razvoja le še petnajst tisoč ljudi. Med njegovimi prebivalci je skupina, ki spozna, da tu

nima prihodnosti, in prisluhne govoricam, da je v mestu Fantazija drugače, tam naj bi našli celo lek za nesmrtnost. Ker razpolagajo z zmogljivim prometnim sredstvom, sklenejo zbežati tja. Izmaknejo se mestnim stražam in si utirajo pot čez številne ovire. Pri tem se zelo izkaže njihovo amfibijsko vozilo mastodont, ki je nekakšna različica znamenitega Epouvante iz Vernovega znanstvenofantastičnega romana Gospodar sveta. Nazadnje se prebijejo do ekološke hiše, ki jim lahko omogoči preživetje za naslednje stoletje. Glavni junak pa se odpelje naprej do Fantazije, kjer življenje na prvi pogled poteka dokaj normalno. Potem pa se izkaže, da so ljudje le hologramski videz nekdanj živčih oseb in da se ne zavedajo niti svoje človeške preteklosti niti tega, da njihov privid oživlja in vodi velik računalnik. Tako je tudi z navidezno Heleno, s katero zato ne more najti pravega stika in se razočaran umakne.

Z vestjo o resničnem stanju v tem mestu se razočarani profesor vrne v ekološko hišo, ki nosi pomenljivo ime Familija. Prebivalci, ki jih je vseh skupaj za večjo družino, se odločijo, da bodo v njej ostali. Toda Nagel, ki se je odpravil na pot, da bi našel Heleno, in ves čas hrepeni po njej, se ne odpove iskanju. Prepričan je, da obstajata dve Heleni, resnična kot edini preživeli človek v Fantaziji in njena računalniško-hologramska kopija. Išče in najde pravo, srečata se nekje na sredi poti, njuno prvo ljubezensko srečanje pa je hkrati tudi zadnje, kajti na smrt bolna Helena umre. Očitno je velika ljubezen preveč pretanjen fenomen, da bi mogel preživeti v surovih razmerah realnih

danosti. Skupina v ekološki hiši pa vztraja in zaživi razmeroma normalno življenje. Rojstev je celo več kot smrti, kar vsaj v tem pomanjšanem modelu lahko pomeni možnost za preživetje. Če? – Ta “če” je zapisan na nekem starem ekološkem letaku, skupaj s svarilom: “Še je čas! ... Spremenimo naš planet nazaj v zeleno oazo!”

Dve Heleni, resnična in navidezna, imata, tako kot Pečjakova neutopija v celoti, tudi svoj antični zgled. Ko je ugrabitev lepe špartanske kneginje sprožila trojansko vojno, je bila Helena še ena sama. Grški dramatik Evripid pa si je v 5. stoletju pred našim štetjem zamislil najlepšo izmed vseh žensk podvojeno, kot polnokrvnega človeka in kot njen videz. Toda medtem ko pri grškem tragiku resnična Helena preživi in se privid razblini, pri Pečjaku prava Helena umre, ostane pa njena navidezna, z računalniško in hologramsko tehniko animirana dvojnica. A Pečjakov junak Nagel preživi tudi ta udarec in skuša vsemu navkljub živeti naprej. Tako kot vsemu navkljub vztraja tudi skupina v ekološki hiši Familija – recimo ji kar Družina.

Čeprav je pričujoče Pečjakovo delo glede na osrednjo temo dokaj preprosto in premočrtno, ga avtor tako obogati z epizodami, ki širijo in poglobljajo osnovno pripoved, ter s serijo zanimivih portretov posameznih akterjev, da ustvari ne le dobro berljivo besedilo, ampak bralce pritegne v ustvarjalen odnos, kar nato vodi do različnih končnih učinkov. Zaradi skritih pomenov in različnih načinov razlaganja šifriranih sporočil je

besedilo mogoče doživljati in razumeti različno. Konec se bo nekaterim zdel tragičen in pesimističen, drugi pa bodo v njem našli vsaj še eno možnost za človeštvo in s tem, če že ne razlog za optimizem, vsaj spodbudo za aktivnejši odnos do dejavnikov, ki s sedanjo naravnostjo zanesljivo vodijo v propad.

Sandi Sitar

UTOPIJA

Nad Utopijo se je razgrinjal mrak. Skozi kupolo iz lahkega jeklenega stekla, ki so ji šaljevci rekli balon, je nebo žarelo v zamolkli rdeči barvi ugašajoče žerjavice. Sonce je ravno zahajalo za obzorjem, zdelo se je, da tli. Po temačnih ulicah so hiteli pešci, večinoma v temnih delovnih oblekah iz sivega kakalona ali rjavega sirka. Cestišča so bila prazna, le tu in tam se je prikazal kakšen lightmobil ali eggmobil, redkejši pa so bili večji elektromobili, in počasi vijugarili po ulicah.

Arih Nagel je opazoval mesto z razglednega stolpa, ki se je dvigal do vrha kupole, zdelo se mu je, da se jo lahko dotakne s stegnjeno roko. Prebivalci so se na stolp povzpeli le redko, saj pogled navzdol ni zbujal veselja. Nagla pa je pomirjal in ga polnil z nostalgijo, zato ga je obiskal večkrat na teden. Spomnil se je starih filmov, ki so prikazovali povsem drugačno življenje: vrvež na ulicah, nepregledne kolone vozil na cestiščih, restavraci-

je, zabavišča, šole, polne otrok, tovarne z inženirji in delavci, farme s poljedelskimi stroji, turiste ob čudovitih obalah, lepa dekleta, objeta z mladimi fanti ... Glasno je zavzdihnil. O, kako rad bi se jim pridružil! A vsega tega že zdavnaj ni bilo več. Že pred več kot tisoč leti se je začela borba za preživetje. Zdaj je zaradi naglega upada števila prebivalcev dosegla kritično točko, ki so jo ekologi po nekem antičnem avtorju poimenovali "točka biti ali ne biti".

Utopija je bilo eno od petdesetih mest, kamor so se zatekli prebivalci planeta. Mesta so propadala drugo za drugim. Najprej so se branila pred vpadniki, prebivalci, ki se niso uspeli naseliti vanje, ker ni bilo več prostora. Napadi so postali zelo nasilni in meščani so brez milosti streljali svoje rojake, vpadnike, ki so se skušali z nenadnimi naskoki polastiti mest. Dvanajst mest, ki so jih zavzeli vpadniki, je kmalu propadlo, Utopiji pa je uspelo preživeti burne čase.

Arihu je bilo žal, da se ni rodil v prejšnjem stoletju, ko bi lahko užival polno življenje, namesto da se je bil prisiljen boriti za svoj obstoj ter obstoj mesta in človeštva.

V Utopiji se je govorilo le o preživetju. Vse oddaje na HTV (holoteviziji) in vsako predavanje na liceju se je zaključilo z besedami: "Hočemo preživeti." Povsod so visele table s tem geslom, tudi ljudje niso govorili drugega kot o preživetju.

Le majhna sekta z značilnim imenom Kismet je menila drugače. Trdila je, da je narava zaradi grehov izbrisala človeka iz svojih vrst, najhujši greh

pa je bil uničevanje okolja in pretirano izčrpavanje surovin, zato je razglašala samomor kot edino rešitev iz krize. Ni imela veliko privržencev, čeprav so bili samomori na dnevnem redu in je bilo tudi marsikatero naravno smrt (na primer padec z balkona) mogoče pojasniti kot posledico prikrite želje po samomoru.

Nagel se je zazrl predse. Sive in rjave postave so stopicale po ulicah, hodile so počasi, kot da se jim nikamor ne mudi. Pridružila se jim je nekoliko večja skupina iz sosednje kupole, kjer so bile delavnice in manjše tovarne, ki so še uspevale dobivati surovine in si zagotavljati energijo. Tekoči trakovi so se že zdavnaj ustavili, tudi električni stroji, ki so porabili veliko energije, so večinoma utihnili. Vse, kar so prebivalci potrebovali, so izdelovali ročno ali z enostavnimi stroji. Le v posebnih skladiščih so hranili bolj zapletene stroje in aparate ali njihove dele. Zaloga pa se je naglo krčila.

Nagel je zagledal skupino otrok, ki so v Utopiji uživali številne privilegije. Ker je bila od njih odvisna prihodnost človeštva, jim niso odrekli ničesar. Imeli so brezplačno šolanje, po zaključnem izpitu pa jim je uprava polisa priskrbela zaposlitev. Otroci so se kriče zakadili po ulici, bili so edini, ki so govorili glasno, se smejali in razgrajali. Odrasli so bili grobno tihi, izmenjali so si le nekaj besed, vendar ne preglasno.

“Le iz katere vzgojilnice prihajajo?” je pomislil Arih. Na ulicah so se prikazovali redko, največkrat so se držali svojih dvorišč in umetnih vrtov v zaprtih vzgajališčih.

Rdeče nebo, podobno ugašajoči žerjavici, je potemnelo, počasi se je dvigala rahla meglica. Spuščali so jo posebni škropilniki, da se mesto ne bi preveč izsušilo. Vetra ni bilo. Pod kupolo ga nikoli ni bilo, če izvzamemo počasno mešanje zraka, ki so ga usmerjali klimatski regulatorji in so ga človekova čutila komaj kdaj zaznala.

Skozi steklo je zunaj kupole videl številne daljinske robote, ki so jih usmerjali vozniki v kabinah znotraj mesta. Roboti niso le varovali mesta pred neželenimi obiskovalci ali bežečimi meščani, temveč so prinašali gradivo in rezervne dele (dostikrat iztrošene), nakopičene v velikanskih barakah pred vhodom. Odstranjevali so govno z depozitov in pokopavali mrličke, ki jih zaradi pomanjkanja energije že dolgo niso več sežigali. Pod nadzorom inženirjev so popravljali zunanje dele mehanizmov za vzdrževanje življenja ter vetrne centrale na vzpetini takoj za mestom.

“Pusto, dolgočasno,” je spet pomislil Arih in se spomnil živahnega življenja pred tisoč leti, ki ga je videval v starih filmih. Zaželel si je drugačno življenje brez učnih ur preživetja, brez VAZU (Varnostne agencije za zaščito Utopije) in daljinskih telerobotov, dolgočasnih ponavljajočih se scen, želel je videti druge kraje, gore in doline in mesta, čeprav tudi zaprta v kupole, ker zunaj njih ni bilo več mogoče živeti.

“Morda se uspešneje ohranjajo pri življenju kot naša dolgočasna Utopija, kjer se nič ne dogaja in se le ponavljajo stari klišeji?” Prestrašil se je svojih misli. Izražale so dvom, skepso, celo nevero v

obstoječi red. Dvom pa naj bi ogrožal preživetje.

“Vera zaustavlja razvoj, le dvom ga spodbuja in dviga,” se je spomnil besed starodavnega ekološkega psihologa Marja Policha.

“Da, to je res,” si je kar sam odgovoril, “toda kaj storiti, ko nas vera v stara izročila potiska na rob prepada in ji sledijo skoraj vsi prebivalci?”

Spustil se je z opazovalne kupole in stopil v najbližjo slaščičarno.

“Snežene kepe Preživetje,” je naročil, a natak ga je vprašal: “Iz umetnih ali naravnih sestavin?”

“Seveda naravnih!” je zagrmel Arih, čeprav je vedel, da so vsaj desetkrat dražje od umetnih. Po okusu pa so jih umetne celo presegale. Nobena v zemlji vzgojena jagoda ni tako močno dišala kot umetna barriola, ki je bila tudi štirikrat večja od naravne. Pravcato jabolko.

“Deset točk,” je dejal natak in Nagel mu je dal svojo mesečno plačilno karto s točkami, deset od njih jih je natak preščipnil. V Utopiji denar ni imel velike veljave. Poraba je bila odvisna od točk na karti, ki je natančno določala, koliko lahko posameznik porabi. V prosti prodaji je bilo mogoče kupiti samo kak kozarec peneče vode ali zavitek divjega krompirja.

Med stoli je zagledal prijatelja profesorja Adama Larsona. Pomahal mu je, naj prisede k njemu. Adamu ni bilo treba dvakrat reči.

“Prideš na veliki študentski žur? Bojda bo največji v tem desetletju, ker skeptiki pričakujejo, da bo zadnji.”

“Ne vem,” je odvrnil Arih. “Pripravljam referat za kongres Preživetje. To bo že 512. kongres po vrsti, rekord v naši zgodovini. Poleg tega so žuri postali predivji.”

“Kdo bi jim zameril? V pričakovanju bližnjega konca strasti podivjajo. Koliko časa bo Utopija še zdržala? V najboljšem primeru kakih sto let, v najslabšem pa samo deset – če nas prej ne prizadejejo naravne nesreče, potresi, poplave, epidemije, vročinski udari ali kaj hujšega. Veliko časa nimajo.”

“Prideš tudi ti na kongres?”

“Verjetno, čeprav ne pričakujem, da bom slišal kaj novega. 511 kongresov v zadnjih tisoč letih ni pokazalo nobene rešitve in ni prineslo nobenega izboljšanja.

“Ali ne pretiravaš?”

“Zakaj bi pretiraval? Morda se je povečala pridelava nekaterih genetsko predelanih rastlin, ki pa rastejo le na policah vrtnarskih balonov z umetno prehrano, kaj več pa ne vidim.”

“Napredujemo po milimetrih. A na koncu nas čaka izboljšanje življenjskih pogojev.”

“Misliš paradiž ali raj, kot so napovedovali prednamci? Upam, da imaš prav.”

“Poudarek bo na upadanju rodnosti.”

“Razumljivo. To nas najbolj ogroža. Umre skoraj deset odstotkov več ljudi kot se jih rodi, čeprav je naša življenjska doba sto šestdeset let. Številke nas opozarjajo na neizogibni konec.”

Prix Futura. V zadnjem leposlovnem delu Poslednji odpor opisuje življenje tik pred koncem sveta zaradi ekoloških razlogov in izčrpanosti virov. Dve taki deli pa sta še v rokopisu.

Vid Pečjak

ZADNJI ODPOR

ALI ISKANJE LEPE HELENE

© DEBORA, 2007

Založila in izdala: DEBORA, Ljubljana

Direktor in odgovorni urednik: Janislav Peter Tacol

Lektorirala: Romana Marinček

Oblikovanje naslovnice: Nina Šuštaršič

Grafična priprava: DEBORA, Ljubljana

Tisk in vezava: SCHWARZ, Ljubljana

1. natis

Ljubljana, 2007

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-32

PEČJAK, Vid

Zadnji odpor ali Iskanje lepe Helene / Vid Pečjak. - 1.
natis. - Ljubljana : Debora, 2007

ISBN 978-961-6525-30-5

234140160